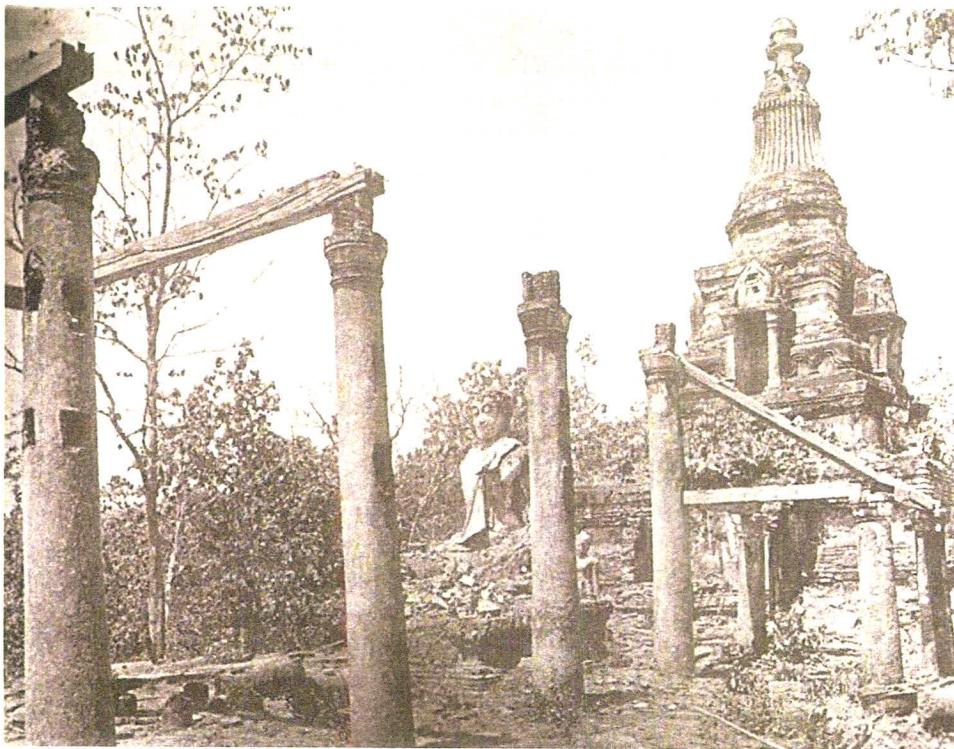

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาวิจัย

ภาพ 1-1

วัดเขาพระบาทน้อย และพระเจดีย์
(ที่มา: มูลนิธิวิกิมีเดีย. ตุลาคม 2549,
<http://th.wikipedia.org/wiki/อาณาจักรสุโขทัย>)

สถาปัตยกรรมไทยประเพณี หรือสถาปัตยกรรมไทยเดิม เป็นหลักฐานทางอารย-
ธรรมหรือมรดกทางวัฒนธรรมของไทยในยุคต่าง ๆ อาทิ สถาปัตยกรรมไทยยุคสุโขทัย
สถาปัตยกรรมไทยยุคอยุธยา สถาปัตยกรรมไทยยุครัตนโกสินทร์ รูปแบบเฉพาะทาง
สถาปัตยกรรม (architectural style) นั้นแสดงออกได้หลากหลายวิธี อาทิ รูปแบบ
โครงสร้างที่เกิดจากอิทธิพลของการเลือกใช้วัสดุ รูปแบบการเจาะช่องประตูหน้าต่างที่มี
ความสัมพันธ์กับบรรยากาศภายในอาคาร รูปแบบการเลือกองค์ประกอบอาคารเพื่อสื่อ
ความหมายหรือความสำคัญของสถานที่นั้น ๆ เป็นต้น รวมทั้งการแสดงออกด้วย

ส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรม ซึ่งมีส่วนประกอบหลัก/ส่วนประกอบพื้นฐาน พร้อมด้วยส่วนประดับและส่วนประณีตสถาปัตยกรรมที่สืบเนื่องกันมาผ่านยุคผ่านสมัย เกิดการสืบสานและพัฒนารูปแบบกันเรื่อยมา ทั้งนี้ เป็นไปตามฐานานุกรมคติและฐานานุกรม หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ฐานานุกรมลักษณะ ที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และเทคโนโลยีของยุคสมัยนั้น ๆ บริบทปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากและมีอัตราเร่งสูง ผู้คนในสังคมปัจจุบันถูกบีบบังคับให้ยอมรับการเปลี่ยนแปลงในหลายประการ ทั้งนี้ เงื่อนไขต่าง ๆ ที่ได้กำหนดองค์ความรู้ในอดีตนั้นได้เปลี่ยนแปลงไปเรียบร้อยแล้ว รวมทั้งองค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบทางสถาปัตยกรรมไทยด้วย

ท่ามกลางปรากฏการณ์ของการเปลี่ยนแปลงทางด้านเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงของการออกแบบส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรม (architectural features and refinement) นั้นอาจจะเป็นผลสืบเนื่องมาจากแนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรมตะวันตกที่มีรูปแบบเรียบง่าย ลดทอนรายละเอียด ไม่เน้นการประดับตกแต่งอาคารมากนัก ฯลฯ ซึ่งกล่าวได้ว่าสถาปนิกไทยส่วนใหญ่ยอมรับและนำระบบการออกแบบมาใช้กันโดยดุษฎี ทั้งนี้ อาจกล่าวได้ว่าแนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรมตะวันตกนั้นเป็นเหตุปัจจัยอันสำคัญที่ทำให้เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยถูกลดทอน หรือสูญหายไปจากมโนทัศน์ของสถาปนิกไทย ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ในการออกแบบสถาปัตยกรรม หรือการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ หรืออาจเป็นเพียงปัญหาการละเลยของสถาปนิกไทยต่อการสืบสานและพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมด้านสถาปัตยกรรมไทย

ประวัติศาสตร์ของอารยธรรมไทยบ่งบอกถึงมรดกทางวัฒนธรรมที่มีการสร้างสรรค์ สะสม และสืบสานกันมาหลายช่วงอายุคนนั้น เป็นสิ่งที่คนไทยในปัจจุบันยังให้ความสำคัญอยู่ไม่น้อย ดังตัวอย่างเช่น เมื่อใดก็ตามที่คนไทยจะนำเสนอเอกลักษณ์ไทยผ่านงานสถาปัตยกรรม ก็ยังหวนระลึกและนำมาส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรมมาใช้ในการออกแบบ สิ่งที่เห็นได้ชัดเจนอย่างยิ่งก็คือ งานออกแบบศาลาไทยในงานเวสต์ เอ็กซ์โป งานออกแบบรัฐสภาแห่งใหม่ เป็นต้น

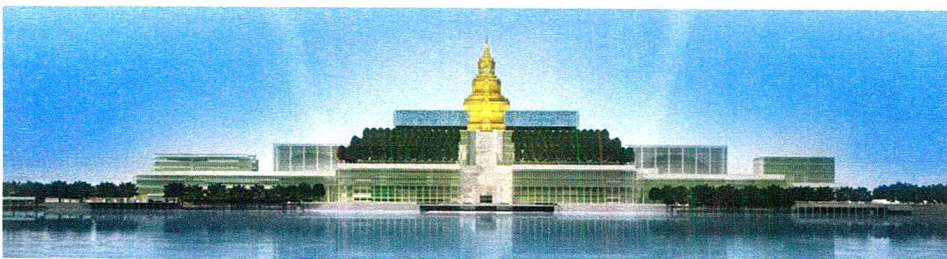
ภาพ 1-2

ศาลาไทยในงานเวิลด์ เอ็กซ์โป

2010 ที่ นครเชียงใหม่

(ที่มา: สถานีวิทยุประชาชนกวางสี.

มิถุนายน 2553), <http://www.bbrtv.com/2010/0610/17216.html>)

ภาพ 1-3

โครงการก่อสร้างอาคารรัฐสภาแห่งใหม่ “สรีปายะสภาคาน”

(ที่มา: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. กันยายน 2554), http://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/main.php?filename=intro

อย่างไรก็ตาม ความต้องการหวนระลึกถึงรากเหง้าทางวัฒนธรรมเช่นนี้ ยังไม่อาจสร้างสรรค์เอกลักษณ์ไทยสมัยใหม่ในบริบทที่เปลี่ยนแปลงแตกต่างไปจากอดีต วิถีการปฏิบัติเกี่ยวกับการออกแบบสถาปัตยกรรมยังคงนำเสนอประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรมในรูปแบบเดิม อาทิ ทรงหลังคา ยอดหลังคา ชุ่มทางเข้า พะไล ค้ำยัน ลวดลาย ฯลฯ มาใช้ในกระบวนการออกแบบ ซึ่งยังเป็นปัญหาในการยอมรับที่ต้องศึกษากันต่อไป

การศึกษาวิจัยนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในภาพรวมเกี่ยวกับการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ โดยเป็นการแยกศึกษาเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับ **ส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรม** (architectural features and refinement) ซึ่งแบ่งออกเป็น การศึกษาส่วนประกอบหลัก/ส่วนประกอบพื้นฐาน (components / elements) และส่วนประดับ/ส่วนประณีตสถาปัตยกรรม (ornament/re-

finement) ทั้งนี้ เพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางการออกแบบงานสถาปัตยกรรมให้มีลักษณะไทยหรือเอกลักษณ์ไทยสมัยใหม่

1.2 โจทย์วิจัย

จากการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรมไทยในเบื้องต้น พบว่ามีความหลากหลายในแนวคิดและรูปแบบ ทั้งแนวสืบสาน (inheritance) จากรูปแบบเดิม และการปรับเปลี่ยน (transformation) จากรูปแบบเดิมสู่รูปแบบปัจจุบัน นอกจากนี้ ยังมีบางกรณีที่มีการปรับเปลี่ยนไปมากจนเข้าข่ายเป็นการคิดใหม่ทำใหม่ (reinvention) งานวิจัยส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรม จึงมุ่งค้นหาเพื่อตอบโจทย์วิจัย ดังนี้

1. แนวความคิดและรูปแบบในมิติต่าง ๆ ของแนวคิดหลัก ๆ ที่มีความหลากหลายในส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรมให้มีเอกลักษณ์ไทยสมัยใหม่
2. เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ที่มีการสืบสานรูปแบบจากอดีตสู่ปัจจุบัน
3. เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ที่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบไปจากเดิมให้สอดคล้องกับปัจจัยของบริบทปัจจุบัน
4. เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ที่เกิดจากการคิดใหม่-ทำใหม่ เพื่อสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมที่เป็นนวัตกรรมสำหรับปัจจุบันและอนาคต

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยในโครงการวิจัย ส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาทฤษฎี หลักการ และแนวทางการออกแบบงานสถาปัตยกรรมให้มีเอกลักษณ์ไทยสมัยใหม่ พร้อมกับการพัฒนากรอบแนวคิดวิจัยที่ประกอบด้วย แนวคิดหลัก ๆ (key concepts) และสาระสำคัญที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งปัจจัยต่าง ๆ ที่มีความสำคัญต่อการสร้างสรรค์ส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ โดยมีการศึกษางานสถาปัตยกรรมที่เป็นกรณีตัวอย่าง

2. ศึกษาโดยการออกสำรวจงานสถาปัตยกรรมภาคสนามในภูมิภาคต่าง ๆ ที่เป็นงานกรณีตัวอย่าง และงานที่มีความโดดเด่นตามแนวคิดหลัก ๆ และสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่
3. ศึกษาแนวคิดของสถาปนิกและนักวิชาการ ทั้งแนวคิดเบื้องหลัง แรงบันดาลใจ ปัจจัยและทิศทางที่นำไปสู่การสร้างสรรคงานสถาปัตยกรรมที่แสดงถึงส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่
4. ศึกษาระดับความคิดเห็นของกลุ่มสถาปนิกทั่วไปในวงการวิชาชีพที่มีต่อแนวคิดและรูปแบบเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ตามกรอบแนวคิดวิจัยส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่
5. ศึกษาระดับความคิดเห็นของกลุ่มคนทั่วไปที่มีต่อแนวคิดและรูปแบบเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ ตามกรอบแนวคิดวิจัยส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่
6. นำเสนอข้อสรุปจากการวิเคราะห์และอภิปรายผลของการวิจัย พร้อมทั้งข้อเสนอแนะต่อการนำผลสรุปไปใช้ในการสร้างสรรค์ส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ และข้อเสนอแนะต่อการวิจัยต่อไป

1.4 ขั้นตอนและขอบเขตของการวิจัย

ขั้นตอนหลัก ๆ พร้อมขอบเขตของการวิจัยส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ พอสังเขปมีดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การค้นหาแนวคิดหลัก ๆ (key concepts) เป็นการศึกษาเบื้องต้นด้านทฤษฎีจากเอกสารวิชาการทุกประเภท เพื่อกำหนดแนวคิดหลัก ๆ พร้อมกำหนดนิยามหรือความหมายเฉพาะ พร้อมศึกษกรณีตัวอย่างงานสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยครอบคลุมแนวคิดหลัก ๆ ที่เกี่ยวข้องกับส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ จากอดีตสู่ปัจจุบัน ทั้งที่แสดงถึงการสืบสาน การแปรเปลี่ยนไป (transformation) และการคิดใหม่-ทำใหม่ การค้นหาแนวคิดหลัก ๆ นำไปสู่การกำหนดกรอบแนวคิดวิจัย (research conceptual framework) ซึ่งจะต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในงานขั้นตอนต่อมา

- ขั้นตอนที่ 2** การออกสำรวจงานสถาปัตยกรรม เป็นการออกสำรวจงานสถาปัตยกรรมในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ ตามรายการอาคารที่ได้จัดทำขึ้น โดยครอบคลุมงานสถาปัตยกรรมที่เป็นกรณีศึกษาในขั้นตอนที่ 1 และที่มีลักษณะโดดเด่นที่สุดสอดคล้องกับแนวคิดหลักและสาระในกรอบแนวคิดวิจัย
- ขั้นตอนที่ 3** การสัมภาษณ์สถาปนิก/นักวิชาการ เป็นการออกสัมภาษณ์สถาปนิกและนักวิชาการโดยตรง จำนวน 20 คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสถาปนิกผู้ออกแบบหรือรับผิดชอบโครงการงานสถาปัตยกรรมที่ได้ออกสำรวจแล้ว เพื่อค้นหาแนวคิดและแรงจูงใจในการออกแบบ ตลอดจนความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ นอกจากนี้ยังมีการสัมภาษณ์สถาปนิกและนักวิชาการ อีกจำนวน 5 คน ที่เป็นการสัมภาษณ์ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ โดยครอบคลุมประเด็นข้อขัดแย้งต่าง ๆ และทางออกต่อการพัฒนาเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่
- ขั้นตอนที่ 4** การสอบถามกลุ่มสถาปนิกทั่วไปและกลุ่มคนทั่วไป เป็นการสอบถามโดยใช้แบบสอบถามที่ได้จัดทำขึ้นสำหรับกลุ่มสถาปนิกทั่วไป และกลุ่มคนทั่วไปโดยเฉพาะ โดยมีมุ่งค้นหาระดับความคิดเห็นต่อแนวคิดและรูปแบบสถาปัตยกรรมที่แสดงถึงส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ ระดับความเห็นด้วยยอมแสดงถึงระดับการยอมรับ ในแบบสอบถามที่ใช้ ชุดคำถามสำหรับกลุ่มสถาปนิกทั่วไป ประกอบด้วยข้อคำถามจำนวน 24 ข้อ ชุดคำถามสำหรับกลุ่มคนทั่วไป ประกอบด้วยข้อคำถาม จำนวน 24 ข้อ สาระสำคัญของข้อคำถามพัฒนามาจากการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 ถึง ขั้นตอนที่ 3 กล่าวคือ จากทฤษฎีรูปแบบงานสถาปัตยกรรม และแนวความคิดของสถาปนิกและนักวิชาการ
- ขั้นตอนที่ 5** การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบูรณาการและการอภิปรายผล ได้มีการวิเคราะห์ข้อมูลมาอย่างต่อเนื่องเพื่อจัดทำและปรับกรอบแนวคิดวิจัย (research conceptual framework) ของโครงการวิจัย จึง

เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร จากการสำรวจงานสถาปัตยกรรมในภาคสนาม จากการสัมภาษณ์เชิงลึกสถาปนิกและนักวิชาการ และจากการสอบถามกลุ่มสถาปนิกทั่วไปและกลุ่มคนทั่วไป ซึ่งนำไปสู่การวิเคราะห์เชิงปริมาณในระดับความคิดเห็นต่อแนวคิดและรูปแบบที่แสดงถึงส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ และการวิเคราะห์มิติสำคัญ ๆ ในความคิดเห็น โดยการวิเคราะห์ตัวประกอบ (factor analysis) สำหรับกรอบแนวคิดวิจัยของโครงการวิจัยส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ ทั้งนี้ ในตอนท้ายของบทวิเคราะห์ของโครงการวิจัย มีการนำเสนอการอภิปรายผลเพื่อนำไปสู่การจัดทำข้อสรุปต่อไป

ขั้นตอนที่ 6 การสรุปและการเสนอแนะ นำเสนอบทสรุปและข้อเสนอแนะที่พยายามชี้แจงถึงแนวทางการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ตามสาระของกรอบแนวคิดวิจัย โครงการวิจัยส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ จึงสามารถชี้ประเด็นของการสืบสาน การแปรเปลี่ยนของรูปแบบรวมทั้งแนวทางการพัฒนาส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ในงานสถาปัตยกรรมสำหรับสังคมปัจจุบันและอนาคต การนำผลของงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ต่อการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ร่วมกับผลของงานวิจัยอื่น ๆ ในชุดโครงการวิจัย นอกจากจะสร้างความมั่นคงด้านเอกลักษณ์แล้ว ยังเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาทางสังคมและเศรษฐกิจควบคู่กันไปภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ซึ่งจะเป็นพื้นฐานของข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยที่ควรจัดทำขึ้นในอนาคต

1.5 ประโยชน์ของงานวิจัย

โครงการวิจัยส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่จะเป็นประโยชน์ได้ดังนี้

1. งานวิจัยได้พิสูจน์ว่า แนวคิดหลักและสาระสำคัญที่ปรากฏในกรอบแนวคิดวิจัยส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรม สามารถนำไปสู่การสร้างสรรค์เอกลักษณ์ไทยสมัยใหม่ในงานสถาปัตยกรรมสำหรับสังคมไทยปัจจุบันและอนาคตได้ โดยได้ผ่านการแสดงความคิดเห็นของทั้งกลุ่มสถาปนิกทั่วไป และกลุ่มทั่วไป จึงจัดได้ว่า งานวิจัยนี้ได้บุกเบิกพรมแดนแห่งความรู้ใหม่
2. งานวิจัยนี้ได้ชี้แนวความคิดและแนวรูปแบบที่เป็นส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรม ที่เป็นประโยชน์ต่อการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ในวงการวิชาชีพสถาปัตยกรรม เป็นการสร้าง 'ทางเลือก' แทนการ 'หวนระลึก' รูปแบบอดีตมาใช้กับบริบทสังคมปัจจุบันเพียงอย่างเดียว
3. งานวิจัยนี้ได้สร้างจิตสำนึกให้วงการศึกษได้ตระหนักถึงความสำคัญของส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรม ในการสร้างสรรค์เอกลักษณ์ไทยสมัยใหม่ในงานสถาปัตยกรรมสำหรับสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะการปลูกฝังให้สร้างสรรค์ในแนวบูรณาการโลกาภิวัตน์ กับท้องถิ่นภิวัตน์ (glocalization) ผ่านกระบวนการเรียนการสอนและกระบวนการวิจัย
4. จากการวิจัยเรื่องส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ จะนำไปสู่การสร้างสรรค์อาคารที่มีความสำคัญระดับชาติ เช่น ศาลาไทยในงานเวสต์ เอ็กซ์โป อาคารรัฐสภาแห่งใหม่ อาคารศูนย์การประชุมแห่งชาติ และรวมถึงอาคารที่มีผลต่อการสร้างรายได้ และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชน ตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เพื่อเป็นอาคารคู่บ้านคู่เมือง ดังเช่น อาคารแฝดปิโตรนาสของประเทศมาเลเซีย เป็นต้น
5. การสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ โดยเฉพาะในการนำส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ไปใช้ในการออกแบบ จะเป็นการสร้างโอกาสการรับรู้ลักษณะเฉพาะของความเป็นไทย ในเวทีโลกได้เป็นอย่างดี

1.6 นิยามคำสำคัญ

งานวิจัยนี้ได้กำหนดคำต่าง ๆ ที่มีความหมายเฉพาะ ดังนี้

กรอบแนวคิดวิจัย (Research Conceptual Framework)

กรอบแนวคิดวิจัย เป็นโครงสร้างเชิงสาระของงานวิจัย ประกอบด้วยแนวคิดหลัก ๆ (key concepts) โดยแต่ละแนวคิดหลักประกอบด้วยแนวความคิดสำคัญ ๆ (concepts) หลากหลายแนวความคิด เช่น ลักษณะเชิงนามธรรมเป็นแนวคิดหลักที่ประกอบด้วยแนวความคิดหลาย ๆ แนวความคิด ได้แก่ ความเบา ความโปร่ง ความโล่ง ความรุ่มรื่น เป็นต้น โดยมีสาระและปัจจัยที่เกี่ยวข้องเฉพาะของแต่ละแนวความคิด

การคิดใหม่-ทำใหม่ (Reinvention)

การคิดใหม่-ทำใหม่ เป็นการสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรมขึ้นใหม่ โดยพิจารณาจากปัจจัยบริบทปัจจุบันและการคาดคะเนการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต จึงต้องอาศัยความเข้าใจบริบทและเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าในการขับเคลื่อนสู่การคิดใหม่-ทำใหม่ ในขณะที่เดียวกันผลงานสถาปัตยกรรมในแนวคิดใหม่-ทำใหม่ยังคงต้องสื่อถึงรากลึกของความเป็นไทย ที่อาจต้องพัฒนาต่อไปเป็นรูปแบบเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ ในบริบทของสังคมสมัยใหม่

การปรับเปลี่ยน (Transformation)

การปรับเปลี่ยน หมายถึงการปรับเปลี่ยนรูปแบบให้มีความเหมาะสมกับสังคมปัจจุบันจากการอิงกับแนวความคิด การเลือกใช้วัสดุ เทคโนโลยีการก่อสร้างฯลฯ ที่ทันสมัย โดยยังคงยึดปัจจัยด้านสภาพภูมิอากาศ ความเชื่อ และประเพณีปฏิบัติบางประการซึ่งรวมถึงปัจจัยด้านฐานานุลักษณะ เป็นรูปแบบที่สะท้อนลักษณะพื้นฐานทางนามธรรมและสอดคล้องกับบริบทของสังคมปัจจุบัน

การสืบสาน (Inheritance)

การสืบสาน หมายถึงการสืบสานแนวรูปแบบ การใช้วัสดุและวิธีการก่อสร้างแบบดั้งเดิม โดยเป็นไปตามความเชื่อ วิถีชีวิต และประเพณีปฏิบัติ ทั้งนี้การสืบสานย่อมมีระดับของการสืบสานมากหรือน้อยแตกต่างกันได้

การสื่อความหมายด้วยรูปแบบสัญลักษณ์เฉพาะ (Icon)

งานสถาปัตยกรรมสามารถสื่อ 'สาร' ที่เป็นการสร้างความเข้าใจด้วยรูปแบบต่าง ๆ รูปแบบหนึ่งอาศัยสัญลักษณ์เฉพาะจากการออกแบบเชิงสัญลักษณ์ (iconic design) เช่น การใช้องค์ประกอบเครื่องยอดที่มียอดแหลมฐานกว้าง สิ่งที่ต้องการสื่อ

(signified) คือ พลังหรืออำนาจที่รับรู้ได้จากรูปแบบสัญลักษณ์เฉพาะ (icon)

จิตวิญญาณของความเป็นไทย

ลักษณะเฉพาะที่แสดงเอกลักษณ์ไทยหรือความเป็นไทยที่มีความต่อเนื่องจากรากฐานประเพณี ย่อมหมายถึงการมีจิตวิญญาณของความเป็นไทย ซึ่งทำให้เกิดความต่อเนื่องทางวัฒนธรรม ลักษณะเชิงนามธรรมที่โดดเด่นและมีมาอย่างต่อเนื่องในงานสถาปัตยกรรมย่อมสะท้อนถึงจิตวิญญาณของความเป็นไทย

จิตวิญญาณในบุคคลสะท้อนถึงความคิด ความเชื่อ และอุดมคติ จิตวิญญาณนำไปสู่อัตลักษณ์ในการสร้างสรรค์ผลงาน จากอัตลักษณ์ที่หลากหลายภายใต้เงื่อนไขความเป็นไทยที่มีเอกภาพก่อให้เกิดเอกลักษณ์ที่เป็นลักษณะประจำชาติ

ฐานานุลักษณะ

ฐานานุลักษณะในงานสถาปัตยกรรม หมายถึงลักษณะในรูปแบบสถาปัตยกรรมที่แสดงสถานภาพทางสังคม โดยเป็นคำที่ใช้แทนความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างฐานานุรูปกับฐานานุศักดิ์ หรือระหว่างสถานภาพของรูปลักษณะในงานสถาปัตยกรรมกับสถานภาพทางสังคม ซึ่งจะต้องมีความสอดคล้องเหมาะสมกัน

พื้นฐานเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทย (Fundamentals of Thai Architectural Identity)

พื้นฐานเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทย หมายถึงลักษณะของงานสถาปัตยกรรมที่มีความเป็นพื้นฐานที่แสดงออกเอกลักษณ์ไทย เช่น ลักษณะเชิงรูปธรรม ลักษณะเชิงนามธรรม ลักษณะความงาม ลักษณะความเป็นไทย รวมถึงรูปสัญลักษณ์เชิงสัญลักษณ์ เป็นต้น

ภูมิปัญญาไทย

ภูมิปัญญาไทย หมายถึง พื้นความรู้ความสามารถของคนในสังคมไทยที่มีการสั่งสม ประยุกต์ พัฒนา และสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง จนเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่มีคุณค่าต่อวิถีชีวิต สอดคล้องกับบริบทสภาพแวดล้อมด้านต่าง ๆ ของแต่ละยุคสมัย

รูปสัญลักษณ์เชิงสัญลักษณ์

รูปสัญลักษณ์ (image) ที่สื่อความหมายทางสัญลักษณ์ (symbolism) รูปสัญลักษณ์อาจเป็นไปตามคติความเชื่อต่าง ๆ ความหมายที่ต้องการสื่อ ซึ่งรวมถึงเอกลักษณ์ไทย

ความหมายเฉพาะต่าง ๆ (signification) ซึ่งรวมถึงลำดับศักดิ์ หรือฐานานุศักดิ์ เหล่านี้ เป็นความหมายทางสัญลักษณ์ที่แสดงออกทางรูปลักษณ์

ลักษณะพื้นถิ่นร่วมสมัย

งานสถาปัตยกรรมที่มีลักษณะพื้นถิ่นร่วมสมัย หมายถึงงานสถาปัตยกรรมที่มี รูปลักษณ์เช่นเดียวกับสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ ในพื้นที่เดียวกันด้วยการใช้วัสดุ เทคนิคการ ก่อสร้าง และรูปแบบทำนองเดียวกัน ในช่วงเวลาเดียวกัน ในถิ่นที่เดียวกัน

สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่

งานสถาปัตยกรรมที่แสดงเอกลักษณ์ไทยในบริบทของสังคมสมัยใหม่ จึงแตกต่าง จากสถาปัตยกรรมไทยประเพณีที่แสดงลักษณะไทยแบบดั้งเดิมที่ยึดถือกันมาแต่อดีต

อัตลักษณ์สถาปัตยกรรม

งานสถาปัตยกรรมของแต่ละพื้นที่มีลักษณะเฉพาะที่กำหนดจากปัจจัยเฉพาะ ต่าง ๆ ในพื้นที่นั้น ๆ อัตลักษณ์สถาปัตยกรรมจึงหมายถึงรูปแบบสถาปัตยกรรมเฉพาะ พื้นที่ในบริบทเดียวกัน

เอกลักษณ์สถาปัตยกรรม

ลักษณะร่วมเฉพาะของงานสถาปัตยกรรมที่สะท้อนให้เห็นบริบทหรือปัจจัยที่มี ส่วนในการกำหนดรูปแบบสถาปัตยกรรมของพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง แต่ละพื้นที่มีอัตลักษณ์ เฉพาะของพื้นที่ เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมจึงเป็นลักษณะร่วมของอัตลักษณ์หลากหลาย ทางสถาปัตยกรรม

ส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรม (architectural features and refinement)

สถาปัตยกรรมทุกรูปแบบย่อมมีส่วนประกอบสำคัญ ๆ ที่ทำให้เกิดรูปแบบเฉพาะ ทางสถาปัตยกรรม และเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมตามมา ตัวอย่างเช่น รูปแบบของ สถาปัตยกรรมไทยซึ่งมีส่วนประกอบที่สำคัญ ๆ อาทิ ทรงหลังคา ยอดหลังคา ชุ่มทางเข้า พะไล ค้ำยัน ฯลฯ นอกจากนั้นส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรมจะเป็นสิ่งที่ ทำให้สถาปัตยกรรมนั้น ๆ มีความละเอียดละไม อ่อนช้อย นุ่มนวลมากยิ่งขึ้น โดยใช้สี หรืองานทัศนศิลป์ไปประดับอาคาร เป็นต้น ทั้งนี้ ส่วนประกอบและส่วนประณีต

สถาปัตยกรรม (architectural features and refinement) ประกอบด้วยส่วนประกอบหลัก/พื้นฐาน (components / elements) รวมทั้งส่วนประดับ/ส่วนประณีตสถาปัตยกรรม (ornament / refinement)

ส่วนประกอบสถาปัตยกรรม (architectural features)

ส่วนประกอบสถาปัตยกรรมในที่นี้ประกอบด้วย ส่วนประกอบหลัก (components) ส่วนประกอบพื้นฐาน (elements) ส่วนประดับสถาปัตยกรรม (architectural ornament) ซึ่งจะเป็นการอธิบายภาพรวมของสถาปัตยกรรม เช่น การจัดวางกลุ่มอาคาร รูปลักษณะของอาคาร โครงสร้างของอาคาร เป็นต้น โดยไม่นับรวมส่วนประณีตสถาปัตยกรรม (architectural refinement)

ส่วนประกอบหลัก/พื้นฐาน (components / elements)

ส่วนประกอบหลักของสถาปัตยกรรมไทยในที่นี้หมายถึง ส่วนที่เป็นองค์ประกอบใหญ่ ๆ ที่เตรียมมาหรือสร้างขึ้นเพื่อให้เกิดรูปทรงของอาคาร เช่น เรือนไทยภาคกลาง หลังคาทรงหน้าจั่ว เรือนไทยภาคใต้หลังคาทรงปั้นหยา เป็นต้น ซึ่งส่วนประกอบหลักดังกล่าวนี้จะทำให้อาคารมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับรายละเอียดของส่วนประกอบนั้น ๆ เช่น ยอดหลังคา หลังคาทรงหน้าจั่ว หลังคากันสาด/หลังคาพะไล ชุ่มทางเข้า/ชุ่มประตู เสาลอย ค้ำยัน ฐานอาคาร ช่องแสง ประตู หน้าต่าง ลาน/ระเบียง/ชาน/นอกชาน ฯลฯ

ส่วนประกอบพื้นฐานของสถาปัตยกรรมไทยในที่นี้หมายถึง ส่วนประกอบที่เป็นรายละเอียดเพิ่มเติมที่ดำเนินการภายหลังต่อจากการนำส่วนประกอบหลักมาสร้างรูปทรงของอาคาร เช่น บัวฐานอาคาร บัวหัวเสา แผงกันแดด เป็นต้น โดยยังไม่มีส่วนประดับสถาปัตยกรรมและส่วนประณีตสถาปัตยกรรมรวมอยู่ด้วย

ส่วนประดับ/ส่วนประณีตสถาปัตยกรรม (architectural ornament / refinement)

ส่วนประดับสถาปัตยกรรมไทยในที่นี้หมายถึง การประดับสถาปัตยกรรมด้วยผลงานด้านทัศนศิลป์ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ หรืองานสร้างสรรค์อื่น ๆ โดยยังไม่มีส่วนประณีตสถาปัตยกรรมรวมอยู่ด้วย อาทิ ลายฉลุที่ยังไม่ปิดผิวหรือทำสี เป็นต้น

ส่วนประณีตสถาปัตยกรรมไทยในที่นี้หมายถึง ส่วนประกอบสุดท้ายที่อาจมีหรือไม่มีก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความประสงค์ของผู้ออกแบบเป็นสำคัญ เช่น การเลือกใช้ลวดลาย วัสดุ และสีที่จะนำมาดำเนินการปิดผิวเพื่อความสวยงาม ความละเอียดละไมอ่อนช้อยนุ่มนวลมากยิ่งขึ้น หรือสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ส่วนประดับสถาปัตยกรรมของอาคารนั้น ๆ

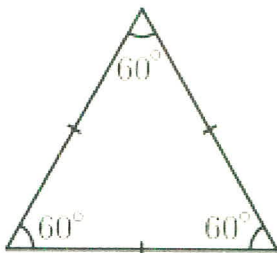
หลังคาทรงหน้าจั่ว

เป็นหลังทรงสูงที่มีเครื่องส่วนประกอบสถาปัตยกรรมและอาจมีส่วนประณีตสถาปัตยกรรม (ปั้นลมหรือคันท้ายอง) ปิดสันหลังคาบริเวณด้านสกัด มีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยม และเนื่องจากความยาวของสันหลังคาทั้ง 2 ด้าน มีขนาดเท่ากัน ซึ่งเป็นรูปสามเหลี่ยมหน้าจั่ว (isosceles) จึงเรียกลักษณะแบบนี้ว่า "หลังคาทรงหน้าจั่ว" อย่างไรก็ตามอาจหมายถึงหลังคาที่มีความยาวของรูปสามเหลี่ยมดังกล่าวทุกด้านยาวเท่ากัน หรือรูปสามเหลี่ยมด้านเท่า (equilateral) ก็จัดเป็นหลังคาทรงหน้าจั่วได้ ทั้งนี้เนื่องจากมีขนาดของสันหลังคา 2 ด้าน ยาวเท่ากันเช่นเดียวกับสามเหลี่ยมหน้าจั่ว

"รูปสามเหลี่ยมหน้าจั่ว (isosceles)

มีด้านสองด้านยาวเท่ากัน (ตามความหมายเริ่มแรกโดยยุคลิด ถึงแม้ว่ารูปสามเหลี่ยมด้านเท่าจะสามารถจัดว่าเป็นรูปสามเหลี่ยมหน้าจั่วได้ด้วย เพราะมีด้านที่ยาวเท่ากันอย่างน้อยสองด้าน) และมีมุมสองมุมขนาดเท่ากัน คือมุมที่ไม่ได้ประกอบด้วยด้านที่เท่ากันทั้งสอง"¹

"รูปสามเหลี่ยมด้านเท่า (equilateral)

มีด้านทุกด้านยาวเท่ากัน รูปสามเหลี่ยมด้านเท่าเป็นรูปหลายเหลี่ยมมุมเท่า นั่นคือมุมภายในทุกมุมจะมีขนาดเท่ากัน คือ 60 องศา และเป็นรูปหลายเหลี่ยมปกติ"²

ภาพ 1-4

(ซ้าย) รูปสามเหลี่ยมหน้าจั่ว (ที่มา: มุลนิธิวิกิมีเดีย, มีนาคม 2549), <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Triangle.Isosceles.svg> (ขวา) รูปสามเหลี่ยมด้านเท่า (ที่มา: มุลนิธิวิกิมีเดีย, ตุลาคม 2549), <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Triangle.Equilateral.svg>

^{1,2} มุลนิธิวิกิมีเดีย. รูปสามเหลี่ยม. (มีนาคม, 2549)

1.7 กรอบแนวคิดวิจัย: ส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรม
แนวคิดหลัก ๆ (key concept) พร้อมสาระส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรม (architectural features and refinement) ประกอบด้วย

1. ภาพรวมและโครงสร้าง

1.1 ภาพรวม

1.2 ระบบโครงสร้าง/การก่อสร้าง

2. ส่วนประกอบหลัก/พื้นฐาน (components / elements)

2.1 ชุ่มทางเข้า

2.2 ช่องแสง ประตู หน้าต่าง

2.3 ลาน/ระเบียง/ชาน นอกชาน

2.4 การยกพื้น ฐานอาคาร บั้วฐานอาคาร

2.5 เสา/บัวหัวเสา

2.6 พะไลและแผงกันแดด

2.7 ค้ำยัน

3. ส่วนประดับ/ส่วนประณีตสถาปัตยกรรม (ornament / refinement)

3.1 ภาพรวมของการประดับ การจัด การเลือกใช้วัสดุ

3.2 การสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์: จิตรกรรม ประติมากรรม

แผนภาพ 1-1 สารและกระบวนการวิจัย

โครงการ กรอบแนวคิด ทฤษฎี โจทย์ วัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอบเขตและวิธีการ การวิเคราะห์/อภิปรายผล การสรุปและเสนอแนะ
โครงการวิจัย ส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรม (Architectural Features and Refinement)

